

■■■ ELŐSZÓ ■■

Egy esztendő 365 napja nemcsak hétköznapokból és munkaszüneti napokból, hanem ünnepnapokból és eseményekhez kapcsolódó évfordulókból is áll. Ma már elég nehéz eligazodni a világnapok, a nemzeti ünnepek és az emléknepok sokaságában. Napjainkban ezért egyre nagyobb igény van a különböző évfordulókhöz, eseményekhez kapcsolódó megbízható összeállításokra.

Az embereknek, a nemzeteknek és a vallási közösségeknek, az egész nemzetközi közösségnek szüksége van az ünnepekre, mert ezek által erősödik az egymáshoz tartozás és kötődés, az egymásra utaltság érzése is. Ezzel szemben vannak olyan vélemények is, hogy túl sok az ünnep, és hogy korunk rohanó embere nem is tud már ünnepelni. Valójában nem az a probléma, hogy hány ünnep vagy jeles nap van egy évben – ki-ki ünnepeljen a saját választása és érdekeltsége szerint –, hanem hogy miként viszonyulunk ezekhez az ünnepekhez, teszünk-e, és mit az adott ünnepnap által meghirdetett közös cél vagy eszme megvalósítása érdekében.

A jeles napok viszonylag nagy számán azért sem kell csodálkoznunk, mert nemcsak a földkerekség minden népének van meg a nemzeti ünnepe, de az egyes vallásoknak – kereszténynek, pravoszlávnak, mohamedánnak, zsidónak stb. – még külön-külön ünnepeik is vannak. A nemzetközi és térségi vagy szakosított szervezetek is számos eseményről és személyiségről emlékeznek meg. Vannak azonban olyan dátumok, események is, amelyeknek ilyen kötődésük nincsen, mint például a nevetés (május első vasárnapja) vagy a szépség világnapja (október 14.), és olyanok is, amelyekről nem lehet nem megemlékezni, ami azonban nem jelenti egyben a kötelező ünneplést is.

Olyan nap, illetve dátum is létezik, amelyre nem egy, hanem több jeles nap, illetve eseményről való megemlékezés is jut. Ilyen például október 1-je, amely az idősek világnapja, zenei világnap, a hepatitis C elleni küzdelem és a fájdalomcsillapítás világnapja, vagy november 20-a, amely egyetlenes gyermeknap, az ifjú zenekarátok világnapja és Afrika iparosításának a napja is. Olyan témakör is akad azonban, amelyről évente több alkalommal emlékezünk meg: a zene világnapjáról (június 21-én és október 1-jén), a színház (március 27-én és október 1-jén) és az írás (írni-olvasni tudás) világ-, illetve nemzetközi napjáról (január 8-án és szeptember 8-án). Gyermekkel kapcsolatos nap évente több

alkalommal került a hivatalos naptárba: április 2-a a nemzetközi gyermekkönyvnap, május utolsó vasárnapja a nemzetközi gyermeknap, szeptember 20-a a gyermekek világnapja, október 1-7-e a gyermekhét Szerbiában, október első hétfője a gyermekek világnapja, november 19-e a gyermekbántalmazás megelőzésének világnapja és november 20-a az egyetemes gyermeknap.

A *Magyar értelmező kéziszótár* (Budapest, 2000, Akadémia Kiadó) szerint a *világnap* hivatalosan kijelölt napot jelent. E napok legtöbbször – 72 hivatalos nemzetközi/világnapnak (köztük az emberi jogokkal kapcsolatos 25 napnak) és 4 hétnek (a fájdalom és a faji megkülönböztetés ellen küzdő népekkel való szolidaritás hetének – március 21-étől kezdődően; az önkormányzattal nem rendelkező területek népeivel való szolidaritás hetének – május 25-étől; a világűr nemzetközi hetének – október 4-10. és a leszerelés hetének – október 24-30.) – a jelölése az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez és annak valamelyik szakosított szervezetéhez fűződik, de az Európai Uniónak és egyéb nemzetközi szervezeteknek is vannak ünnepei, amelyeket a tagországok hivatalos kalendáriuma piros betűvel jelez.

E napok többségéről való megemlékezés a XX. század második felében kezdődött, de vannak olyanok is, amelyek csak az utóbbi néhány évben kerültek a naptárba. Ilyenek például a rákbeteg gyermekek nemzetközi napja, amely 2006-ban került a jeles napok listájára (február 15.), vagy a glaukóma (zöld hályog) világnapja, amelyet először 2008. március 6-án rendeztek meg, vagy a kézmosási világnap, amelyet először 2008. október 15-én tartottak meg, illetve csak ezután kerül a naptárba, mint a társadalmi igazságosság világnapja, amelynek megünneplésére először 2009. február 20-án kerül sor.

A *nemzetközi nap* a több vagy minden népre, illetve államra kiterjedő nap. A két fogalom tehát nem teljesen fedi egymást, a nemzetközi nap mégis szűkebb fogalom, mint a világnap, mert a világ országainak csak egy részére, vagy valamely térség államaira érvényes, ezért különbséget kell tenni köztük. Ennek ellenére, a magyar és a szerb nyelvű elnevezésekben nem minden esetben alkalmazzák következesen a világ (world) és a nemzetközi (international) kifejezések megfelelőjét. Így vannak olyan világnapok is, amelyek (az angol elnevezésük szerint) nemzetközi napok, mint például az anyanyelvi világnap (február 21.), az ápolónők világnapja (május 12.), az idősek világnapja (október 1.) stb.,

amit ezeknél a napoknál fel is tüntettünk. Más napoknál viszont, mint például az epilepsziával élők napjának (február 14.) és az idegenvezetők napjának (február utolsó vasárnapja) a magyar, illetve az angol elnevezésében (a békéért küzdő írók világnapja – március 3.) elmarad a világ-, illetve nemzetközi jelleg meghatározása.

A *nemzeti* vagy *országos ünnepen* olyan (leginkább történelmi) eseményt ünnepelnek, vagy olyan eseményről emlékeznek meg, amely az egész nemzet számára fontos, a nemzet minden tagját érinti, illetve olyan ünnepről van szó, amelyet valamely kiemelkedő személy vagy eszme tiszteletére tartanak.

Bizonyos nemzeti, nemzetközi és egyéb társadalmi ünnepnapok a hét valamely napjához, nem pedig meghatározott dátumhoz kötődnek, ezek az úgynevezett változó dátumú (vagy mozgó) ünnepek, mint például az anyák napja (május első vasárnapja) vagy a takarítási világnap, amelyet szeptember 20-a körüli hétvégén tartanak, és amelyet először 2009. február 20-án ünnepeltek. De ilyen a Nemzetközi Nelson Mandela-nap is, amelyet először 2010. július 18-án ünnepelt a világ.

A napok egy részének dátuma időközben megváltozott, illetve másik dátumra tevődött át, mint például az építészeti világnap, amelyről korábban július 1-jén, 1998-tól pedig október 6-án emlékeznek meg. Vagy például a biológiai sokféleség (biodiverzitás) világnapja, amelyet 1993–1999 között december 29-éhez, a biológiai sokféleségről szóló egyezmény hatályba lépésének évfordulójához kötöttek, mivel ez az év végére esett, ezért 2000-ben az ENSZ Közgyűlése május 21-ére tette át.

Olyan napok is vannak, mint például a nemdohányzó (dohány[zás]mentes/füstmentes) világnap (május 31.) és a *ne gyújts rá!* világnap, amelyet még füstmentes világnapként is említenek (november harmadik csütörtöke), vagy az írni-olvasni tudás világnapja (január 8.) és az írás (írni-olvasni tudás) világnapja, amelyet még az írástudatlanság elleni küzdelem nemzetközi napjának is neveznek (szeptember 8.). Ezekkel kapcsolatban még nem alakult ki – nemzetközi téren és az egyes országokban – egységes gyakorlat a megemlékezés dátumával, sem az elnevezéssel kapcsolatban.

Egyes országokban a világ-, nemzetközi és nemzeti (országos) napokról nem ugyanazon a dátumon, illetve napon emlékeznek meg. Így például a nemdohányzó (dohány[zás]mentes/

dohányfüstmentes) világnapot május 31-én jegyzik, Szerbiában viszont az országos dohányfüstmentes napot január 31-én tartják, Magyarországon pedig november 17-én; a véradók világnapja június 14-e, Magyarországon viszont a véradók nemzeti napját november 27-én tartják stb.

Szerbiában *állami ünnep* február 15-e, az ún. Sreten(i)je (Gyertyaszentelő Boldogasszony napja), Szerbia államiságának ünnepe, arra a napra való emlékezésként, amikor 1804-ben az orašaci gyűlésen elkezdődött az első szerb felkelés, és amelyen 1835-ben Kragujevacon kiadták, majd eskütelletel megerősítették a Szerb Fejedelemség első alkotmányát.

Állami ünnepek még az újév (január 1. és 2.), a munka ünnepe (május 1. és 2.) és a (fasizmus feletti) győzelem napja (május 9.). Amennyiben az állami ünnep vasárnapra esik, a következő napon is szünetel a munka.

Habár a győzelem napja állami ünnep, nem munkaszüneti nap. Úgyszintén ünnep, de nem munkaszüneti nap január 27-e, Sveti Sava (Szent Száva), vagyis a szellemiség ünnepe és június 28-a, Vidovdan (Vid napja), az 1389-es kosovói (rigómezei) csatára való emlékezés napja.

Vallási ünnepek az ortodox karácsony (január 7.) és a húsvéti ünnepek (nagyéntektől kezdve húsvét másnapjával bezárólag).

Szerbiában az állami és egyéb szervek, gazdasági vállalatok és a tevékenységek, valamint a szolgáltatások különféle formái az állami és vallási ünnepeken nem dolgoznak, kivéve azokat, amelyeknek tevékenysége, illetve munkafolyamatuk technológiája folyamatos munkát követel.

A dolgozóknak jogukban áll a következő vallási ünnepeket munkaszünettel ünnepelni:

- a pravoszláv (görögkeleti) hívőknek a családi védőszent ünnepének (krsna slava) első napját;
- a katolikusok és más keresztény hívőknek karácsony első napját és a húsvéti ünnepeket (nagyéntektől húsvét másnapjáig) a saját naptáruk szerint;
- a mohamedán közösség tagjainak a ramadán (mohamedán ünnep, böjt, a hidzsránaptár 9. hónapjának első napja) és a kurbán bajrám első napját (nagy bajrám: négynapos áldozati ünnep a kis bajrám után néhány héttel);

- a zsidó hitközség tagjai a jom kippur, vagyis az engesztelés első napját (a zsidó kalendárium szerint tisri hónap tizedik napja).

A Magyarország államiságáról történő méltó megemlékezés céljából a Magyar Országgyűlés megalkotta az 1991. évi VIII. törvényt a Magyar Köztársaság állami ünnepeiről. E szerint a *Magyar Köztársaság nemzeti ünnepei* a következők:

- március 15-e, az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc kezdetének, a modern parlamentáris Magyarország megszületésének napja;
- augusztus 20-a, államalapító Szent István ünnepe;
- október 23-a, az 1956. évi forradalom és szabadságharc kezdetének, valamint a Magyar Köztársaság 1989. évi kikiáltásának napja.

E napokon az egész magyar nemzet ünnepel, olyan személyiség(ek)ről vagy esemény(ek)ről emlékeznek meg országos szinten, aki(k) vagy amely(ek) fontos(ak) egész nemzeti történelmünk szempontjából. E nemzeti ünnepek közül augusztus 20-át a Magyar Országgyűlés hivatalos állami ünneppé nyilvánította. Ekkor emlékeznek meg Magyarország új államiságáról.

Emléknapjaink október 6-a, az aradi vértanúk emléknapja és november 1-je, mindenszentek napja, amikor a magyar nemzet és az ország emléknapot tart. (Országos ünnep még az újév; a húsvét; a húsvéthétfő; május elseje, a munka ünnepe; a pünkösd; a pünkösdhétfő; a mindenszentek; a karácsony; és a karácsony másnapja.)

Ezekhez a jeles napokhoz társulnak még a vajdasági magyarság külön ünnepei is. A Magyar Nemzeti Tanács ugyanis *A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságának védelméről szóló törvény* alapján 2005. szeptember 23-án határozatot hozott a vajdasági magyarság nemzeti jelképeiről és ünnepeiről (lásd a *Mellékletben*). Jeles napjaink olyan eseményekhez, személyekhez és dátumokhoz kötődnek, amelyeknek különös jelentősége van a vajdasági magyarság önazonosságának megőrzése szempontjából.

A vajdasági magyarság jeles napjai:

- a magyar kultúra napja (január 22.),
- az anyanyelvi világnap (február 21.),
- a magyar sajtó napja (március 15.),
- a vajdasági magyar könyv és olvasás napja (március 29.),
- a magyar költészet napja (április 11.),
- a táncművészet világnapja (április 29.),
- az Európa-nap – az Európai Unió ünnepe (május 9.),
- a vajdasági magyar irodalom napja (július 27.),
- a magyar dráma napja (szeptember 21.),
- a vajdasági magyar mozgókép napja (október 13.),
- a délvidéki magyar színhátság napja (október 29.),
- a magyar tudomány napja (november 3.),
- a magyar közoktatás napja (november 22.) és
- a kisebbségek világnapja (december 18.).

A délvidéki magyarság jelentős dátumai közé tartozik, habár nem számít hivatalos ünnepnek, október 21-e, a Magyar Tanszék napja is. Sinkó Ervin, költő, író, irodalomtörténész, tanulmányíró, pedagógus 1959. október 21-én tartotta meg székfoglaló előadását az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Szabadság téri épületében, és ugyanezen a napon kezdte meg munkáját a Magyar Tanszék az akkor már öt éve megalakult Bölcsészettudományi Kar kötelékében. Ezt a dátumot a Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke ünnepnek tekinti, ehhez a naphoz köti a tanszék napját. Hagyományosan a tanszéknap ünnepség keretében adják át a Sinkó Ervin Irodalmi Díjat.

Az egyetemes és a vajdasági magyarság szempontjából fontos napok mellett naptári sorrendben olyan nevezetes napok is helyet kaptak e kiadványban – a teljesség igénye nélkül –, amelyeket a világ vagy Európa népei is számon tartanak és évente ünnepelnek.

Ebben a kötetben – a terjedelemre való tekintettel – 67 jeles nappal kapcsolatos írást gyűjtöttünk egybe, amelyek eredete a *Forrásokban* van feltüntetve. Ezekben az írásokban költők, művészek, ismert közéleti személyek, újságírók mondják el véleményüket, fogalmazzák meg gondolataikat az egyes ünnepekkel kapcsolatban.

E kalendáriumban az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) és a Magyar UNESCO Bizottság által hivatalosan elismert dátumokhoz igazodtunk. Sajnos nem mindegyik világ-, illetve nemzeti naphoz sikerült – a nem ritkán egymásnak ellentmondó

információk vagy éppen azok hiánya miatt – megfelelő magyarázatot találni, ezért néhol (például az erőszakkal szembeni ellenállás napja – február 20., vagy barlangok napja – június 25.) csak az ünnep neve található.

A könyv mellékletében található még a Magyar Nemzeti Tanács 5/2005. számú határozata a vajdasági magyarság nemzeti jelképeiről és ünnepeiről. Ugyancsak itt található az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése által kinyilvánított nemzetközi évek (1959-től) és évtizedek (1990-től) áttekintése, valamint a kiadványunkban használt kifejezések és rövidítések jegyzéke is.

A jeles napok kalendáriumának teljes anyaga a könyvhöz tartozó CD-lemezen van tárolva, amely 380 jeles nap történetének és jelentőségének rövid ismertetésével további információkat tartalmaz az ajánlott irodalommal és az e publikáció készítésekor működő internetes honlapokkal együtt. (Ezek közül információ hiányában mindössze kilenc kiemelt napról nem készült bemutató szöveg.)

Ezeknek a napoknak csaknem egyharmada (122) olyan eseményekhez kötődik, amelyeken világszerte az emberi jogokat ünneplik. Ez azt jelenti, hogy átlagban az év minden napjára jut legalább egy jeles nap, de van olyan dátum is, amelyhez öt (március 21., október 1.), illetve hat jeles nap (május 15.) fűződik.

Az egyes hónapokban a jeles napok száma a következő: januárban 15, februárban 19, márciusban 35, áprilisban 39, májusban 51, júniusban 33, júliusban 17, augusztusban 17, szeptemberben 31, októberben 55, novemberben 39, decemberben pedig 29 ilyen nap van. A legtöbb jeles nap tehát októberben van (55), a legkevesebb pedig januárban (15).

A kalendáriumban a jeles napok magyar nyelvű megnevezése mellett, a szerbiai vonatkozásúak elnevezése szerb, a világ- és nemzetközi napok neve pedig angol nyelven is fel van tüntetve. (Itt kell megjegyezni, hogy vannak olyan jeles napok is, amelyeknek elnevezése a magyar nyelvben még nem nyerte el végleges formáját.) Az angol nyelvű elnevezések a nemzetközi kapcsolatokban általánosan ismert alakban kerülnek közlésre, a magyar és a szerb nyelvű ünnepek nevei pedig e sorok írójának fordításában, miközben igyekeztünk felkutatni az adott nyelven használatos kifejezéseket. Ez úton mondok köszönetet McConnell Márta tanárnőnek, aki az angol kifejezések helyességét ellenőrizte.

Gyűjteményünket elsősorban pedagógusoknak, diákoknak, egyetemistáknak, újságíróknak és a Tisztelt Olvasónak állítottuk össze azzal a céllal, hogy segítséget nyújtsunk nemcsak a besorolt jeles napok magyarázatához, történetének jobb megismeréséhez és számontartásához, de méltóbb ünnepléséhez is. Az a szándék is vezérelt, hogy az érdeklődők – ha az információk nem is éppen mindig teljesek és átfogók – támponto(ka)t kapjanak, és további kutatást végezhesenek.

Az itt közreadott anyag számítógépes adathordozón is tárolva van. Adottak tehát a feltételek, hogy (az esetleges szakmai és olvasói megjegyzések figyelembevételével is) az egyes napokra vonatkozó szócikkeket, illetve kiadványunkat folyamatosan javítsuk és újabb szövegekkel bővítsük, egy esetleges teljesebb nyomtatott vagy internetes publikálás számára.

Újvidék, 2010. szeptember 26.

Bozóki Antal

